

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОГО ПРОСТОРУ В СУЧАСНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

О. М. Горошкіна

(Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ)

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСВОЄННЯ УЧНЯМИ ЛЩЕЮ ОРФОЕПІЧНОЇ НОРМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

Сьогодні в суспільстві зростає увага до культури усного та писемного мовлення. Розмовляти добірною українською мовою стає престижно, приходиться розуміння того, що досконале знання мови – показник освіченої особистості. Відтак особливої значущості набуває проблема мовленнєвої культури учнів, яку доцільно вдосконалювати в процесі шкільного навчання.

Нормативна вимова має велике суспільне значення: вона підвищує загальний рівень культури і полегшує процес спілкування. Адже відхилення від літературної вимови заважає взаєморозумінню між мовцями, відвертає увагу слухача, проте, як засвідчують спостереження, у мовленні старшокласників, трапляються відхилення від орфоепічних норм, що спричинені впливом іншої мови, діалектним оточенням.

Орфоепічна норма – це закріплені в практиці зразкового використання мовні варіанти у вимові, які найповніше і найкраще виконують свою суспільну роль. Норми виробляються всією мовною практикою суспільства, обґрунтовуються науково й узаконюються відповідними актами. Орфоепічна норма охоплює насамперед вимову звуків у різних позиціях, у сполученнях з іншими звуками, у граматичних формах, групах слів та окремих словах. Крім цього, вони включають і норми наголошування слів та інтонацію.

Чинною програмою не передбачено спеціальних годин на ознайомлення з орфоепічними нормами, тож вправи на вдосконалення орфоепічних умінь мають стати обов'язковим складником навчання української мови. Аналіз змісту чинних підручників переконує, що не завжди в них акцентовано на „помилконебезпечних” для учнів місцях. Орфоепічні словники теж не містять слів, що введені в активний обіг останнім часом, тож учні почасти сприймають те чи те слово з неправильним

наголосом. На жаль, сьогодні не можна говорити про суворе дотримання норм сучасної української літературної мови на телебаченні, у соціальних мережах. До того ж у процесі спілкування вони почасти чують неправильні варіанти наголошення слів, а згодом і самі починають вимовляти деякі слова неправильно. У цьому контексті зростає роль учителя, місія якого полягає у формуванні стійких орфоепічних умінь учнів, а також ціннісного ставлення до мови як „енергії”, „діяльності”, „духовної сили”.

Особливої уваги вчителів потребує засвоєння норм наголошування (акцентологічних), оскільки в учнів виникають проблеми з правильним уживанням наголосу. Складником уроку може бути орфоепічний тренінг (практикум), завдання якого полягає в тому, щоб привчати старшокласників правильно вимовляти слова, у яких вони часто припускаються помилок (*спина, фольга, чотирнадцять, олень* тощо).

Сучасна мовознавиця О. Сербенська зазначає: „Через аудіовізуальні засоби люди, особливо діти, підсвідомо засвоюють манеру розмовляти; радіо- і телемовлення передають їм певний мовленнєвий досвід, впливають на рівень розвитку мовленнєвих умінь” [1, с. 15]. Важливо залучати учнів до спостережень над вимовою, що допомагає визначити типові помилки. Практика й результати експериментальних досліджень відділу навчання української мови та літератури засвідчили ефективність прийомів текстового аналізу, спостереження над усним мовленням.

Особливу роль має аналіз відеороликів, оскільки дає змогу учням не тільки проаналізувати дотримання мовцями орфоепічної норми, а й виявити ефективність риторичних прийомів, використання вербальних і невербальних засобів мовлення, наприклад: Перегляньте відеоролик із виступом Івана Малковича з нагоди вручення Національної премії імені Тараса Шевченка 2017 року за покликанням <https://www.youtube.com/watch?v=pY5GmIBLITw>

П.1. Проаналізуйте виступ щодо дотримання орфоепічної норми.

2. Проаналізуйте структуру виступу, використані мовні засоби.

3. Яка основна думка виступу?

Оскільки складним для учнів є український наголос, засвоєнню акцентологічних норм доцільно приділяти час на уроках української мови, щоб учитель міг виправити учнів, скоригувати їхні дії. Наведемо приклади вправ для учнів 10 – 11 класів, які можна використати на уроках.

• Поставте наголос у поданих словах. Чим спричинені помилки в наголошуванні цих слів?

Дрова, загадка, лате, випадок, слабий, старий, черкати, черствий, сімдесят, пурхати, сердити, кропива, котрий, курятина, кухонний, товпитися, колесо, Коваль, кидати, обруч, жалюзі, щипці.

Далі можна клас поділити на групи. Завдання кожній групі

– скласти текст з одним словом, використовуючи його якомога більше разів. Тексти можна оцінювати і з формальної позиції (кількість уживання складних для наголошування слів), і з творчої (ураховувалася оригінальність).

• I. Утворіть від поданих слів вищий ступінь порівняння прикметників за допомогою суфікса *-иш-*. Поставте наголос. Яку закономірність щодо наголосу ви помітили?

Веселий, теплий, добрий, розумний, смачний, зелений, сумний, гіркий, жовтий, говіркий, синій, вразливий, сміливий, швидкий.

II. Підготуйте мультимедійну презентацію „Уникаймо помилок у наголошуванні”.

Доцільним є завдання для груп скласти вірші, які дадуть можливість запам’ятати правильне наголошування тих чи тих слів (можна з переліку рекомендованих до ЗНО). Якщо така робота виявиться успішною, можна продовжити її як проєктну діяльність учнів, у процесі якої вони укладають поетичну збірку „Наголошуй правильно”.

Продуктивними вважаємо аналітичні, репродуктивні і творчі вправи, що відкривають можливості для формування в учнів не тільки орфоепічних, а й мовленнєвих умінь, спрямованих на аналітико-синтетичну діяльність: аналіз тексту, створення власного на основі запропонованого, поширення

вихідного тексту, заміна окремих текстових фрагментів, моделювання ситуацій тощо, наприклад:

Ознайомтеся з порадами українських письменниць Оксани Забужко і Лариси Денисенко. Як можна їх застосувати для вдосконалення орфоепічної норми?

1. Слідкуйте, як розмовляють люди, запам'ятовуйте смачні слівця й звороти. Працюйте зі словниками. Стежте за мовою улюблених авторів / перекладачів (ідеальний „мовний воркшоп” – це перекладати улюблених самому, хай навіть тільки для себе) (О. Забужко).

2. Моїм письменницьким завданням є підслуховувати розмови людей. Я живу діалогами тих, кого випадково зустрічаю у місті. Підслухані слова для мене – наче делікатеси. Хтось ловить сни, а я – живе мовлення! (Л. Денисенко).

1. Як ви розумієте вислів *смачні слівця й звороти*? Чому, на вашу думку, слова порівнюють з делікатесами? Відповідь проілюструйте прикладами.

2. Чи стежите ви за мовленням інших людей? Яким чином?

3. Як впливає на слухачів порушення орфоепічної норми мовцем?

Уявіть, що зустрілися троє друзів. Один – відмінник, який завжди все робить своєчасно, любить читати; другий – скрізь запізнюється, іноді забуває виконати домашні завдання, любить спорт, особливо футбол; третій – знає кілька іноземних мов, любить подорожувати, має унікальне почуття гумору.

Змодельуйте діалог друзів, використовуючи вербальні й невербальні засоби спілкування, щоб ваші однокласники змогли визначити персонажів. Дотримуйтеся орфоепічної норми.

Отже, удосконалення орфоепічних умінь учнів потребує від учителя врахування загальнодидактичних принципів науковості, системності й послідовності, доступності, зв'язку теорії з практикою. Систему роботи доцільно будувати на засадах компетентнісного підходу, що сприяє формуванню в старшокласників високого рівня культури усного мовлення, ціннісного ставлення до мови, її норм, засвоєнню особистісно значущих відомостей. Важливо системно залучати учнів до самостійної творчої діяльності.

Література

1. Сербенська О. А. Культура усного мовлення: практикум. К.: Центр навч. л-ри, 2004. 216 с.

Т. С. Кононенко

(ДЗ „Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка”)

ТИПОЛОГІЯ ПОМИЛОК ЗАГОЛОВКОВОГО КОМПЛЕКСУ „ТЕЛЕГАЗЕТИ”

Газетний заголовок є важливим і необхідним елементом структури твору, адже саме з нього розпочинається знайомство читача з ним. Він завжди повинен відповідати змісту та жанру твору, бути яскравим, виразним та максимально інформативним.

У м. Старобільськ функціонують дві газети – „Вісник Старобільщини”, „Телегазета”. Більшою популярністю серед жителів міста користується „Телегазета” – рекламно-інформаційне видання, яке було засноване в 1995 році в Стаханові Дмитром Климановим. Через початок збройного конфлікту на Донбасі редакція вимушена була евакуюватися до Старобільська, де функціонує й нині. Це періодичне видання має і друковану версію, яка випускається щочетверга, і електронну – сторінку у „Facebook”, де новини оновлюються регулярно. Доступність видання дає змогу охопити широке коло цільової аудиторії.

Проблеми газетних заголовків порушено в працях таких науковців, як: В. Галич [3], В. Здоровега [5], І. Михайлин [7], В. Різун [10], М. Тимошик [12].

Актуальність статті полягає в тому, що вперше вивчається діяльність „Телегазети” на матеріалі редагування хрестоматій.

Мета дослідження – з’ясувати, які типи помилок трапляються в заголовках журналістських текстів різних жанрів районного видання.

Завдання розвідки – класифікувати помилки в заголовках газети в аспекті редагування.

Об’єктом дослідження є тексти „Телегазети”, елементом яких є заголовки.